

## Рецензия

на дисертационен труд на тема

„Медии и платформи за виртуална и добавена реалност в  
обучението по изобразително изкуство“

За присъждане на образователната и научна степен „Доктор“

Професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по  
(Методика на обучението по изобразително изкуство)

докторант: Марина Маргаритова Стоянова

Научен ръководител: Проф. д.н. Лаура Димитрова

Предложеният за рецензия труд на Марина Маргаритова Стоянова - редовен докторант към катедра „Визуални изкуства“ на ФНОИ, е с безспорно интересна и необходима тематика. Докторантката е фокусирала своите усилия в разглеждане и изследване на новите технологии и платформи за виртуална и добавена реалност във формалното и неформално обучение по изобразително изкуство. Изследователският ѝ интерес акцентира върху тези нови технологии, както като надграждаща и иновативна част от обучението на студентите, така и като разширяване и обогатяване на визуалния им език в тяхната бъдеща творческа реализация. За провеждане на експеримента си, тя е достатъчно убедителна в избора си на конкретна тема, контингент и обект на изследване. Изследваните лица (контингент) са „студенти с художествено образование и изразени интереси към новите медии“. Като аргумент за избора си докторантката определя, че изследването „цели откриването на степента на функционалност на инструментите за виртуалната и добавената реалност, при приложението им в сферата на художественото образование, за която практиката и качеството на дидактични материали са от съществено значение“ (стр. 2). Тези съждения са синхронни със съвременните, актуални концепции за художествено образование.

Във формално отношение общият обем на дисертационния труд е 176 страници. Той е разпределен на увод, три глави, декларация за оригиналност и

авторство, използвана литература. Към основното книжно тяло е представено приложение от 31 страници, с илюстративен материал. В него са включени 24 фигури, 3 въпросника, 1 протокол от наблюдение, 1 мултимедийна слайд презентация, серия от 7 360 градусови видеа, изработени за целите на експеримента, 3 списъка с видеоматериали, 10 фотоса от работния процес, 13 скици и работни проекта и 13 диаграми. Приложението онагледява педагогическия експеримент и документира неговата реализация. Визуалните примери са свързани с всички глави на труда. Като цяло примерите в него отразяват методическата постъпателност, приложена от докторантката, при упражненията със студентите.

Изследването е качествено като вид и има теоретико - емпиричен характер. Основната му част е проведена в периода на редовната докторантура на Марина Стоянова. То е база за реализация на изследователските цели, заложи в труда, както и за структура на апробирана методическа система. Като качество при подредбата на труда, е структуриран уводът. Той е във формата на синтезиран текст на цялостната разработка. В него авторката представя необходимостта, проблема, обекта на изследване, формулираните цели и задачи. Докторантката е разделила задачите на теоретични и практико-приложни. Хипотезата на труда е изведена и отделена като самостоятелна (стр. 4 до стр. 12). В тази част, Марина Стоянова онагледява хода на изследването, представен е и контингентът, инструментариумът, както и приложените методи, чрез които тя прави изводите и обобщенията от работата си. За конкретната изследователско-методическа работа са използвани наблюдение, въпросници, интервюта, различни писмени свидетелства, видео и фото документация - средства, които дават възможност за максимално обширен анализ.

Изложението навсякъде е интелигентно структурирано и предполага аргументирането и развитието на тезата представена в увода.

В първа глава на изследването „МЯСТОТО НА ТЕХНОЛОГИИТЕ В СЪВРЕМЕННОТО ИЗКУСТВО ОТ ВИДЕОТО ДО ВИРТУАЛНАТА И ДОБАВЕНАТА РЕАЛНОСТ“, Марина Стоянова представя историческата хронология в развитието на видеоарта. От този ракурс, спрямо експериментите

на Марсел Дюшан, Мая Дерен и Стан Брекидж, времевата отдалеченост от репрезентирания визуален проблем е почти един век – на пръв поглед, дистанция достатъчна като основа и обективност на критическите обобщения. Все пак, авторката се фокусира върху видеоарта от края на 60-те и началото на 80-те години. Тя развива представянето на видеоарта синхронно с тезата на труда, като минава през Нам Джун Пайк, Бил Виола, Питър Кампус, Марина Абрамович и др. В подточка 1.1.3. „Видео образът като част от популярната култура и съвременното изкуство“ докторантката се позовава на Маршал Маклуън и в контекста на неговите съждения тя основно отбелязва видеообразността от 80-те години (MTV). Марина Стоянова прави коментари, които насочват развитието на текста към лансирането и употребата на основна за труда терминология – виртуална и добавена реалност. В подточка 1.2. тя се позовава на достатъчен брой източници, които ѝ помагат да формулира и дефинира и двата термина. Докторантката успява да защити тезата, да раздели и подкрепи реализацията на виртуална и добавена реалност, като логично ги насочи към мястото им в обучението по изобразително изкуство. Главата завършва с различния създаващ ги софтуер и хардуер. Като извод от цялостния текст Марина Стоянова прави обобщение, което е детайл от основната хипотеза, че въвеждането на технологиите като част от формалното и неформалното образование „води до подобряване качеството на учебните програми и дистанционните обучения“, тъй като по този начин се повишава достъпа както до информация, така и до примери от културно наследство (стр. 69).

Във втора глава на труда „ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ЧАСТ“, докторантката обосновава избора си на образователна област, в която предлага, развива и апробира методическата си система. Тази образователна ниша предполага методи, които разбираемо са по-нетрадиционни и иновативни при по-профилирано обучение, защото осъществяването на процеса на обучението зависи основно „от желанието на обучаващия се и на конкретния обучаващ специалист“ (стр. 71). В текста на главата, докторантката мотивира избора си за конкретни параметри на педагогическото изследване, както и за неговия преимуществено приложен характер. Тя се аргументира и за избора си на форма

на провеждане на конкретния методически експеримент – уъркшоп, позовавайки се на литературни източници, описани в библиографията, на конкретната му адаптация в областта на визуалните изкуства. По същия начин, като подход, Марина Стоянова се фокусира върху проблема и фактическото проявление на репродукцията, която също е важен инструментариум в нейната методическа система. В тази част на труда е акцентирано основно върху теоретичните аспекти на изследването с пряко отношение върху реализирането на конкретни продукти на технологиите отразени в учебните задачи на предложената методическа система.

Качество на текста в главата е изследването и синтезирането на изследователски обобщения от проведени дванадесет интервюта с вече завършили специалностите в катедра „Визуални изкуства“ бакалаври, магистри и докторанти, които, според авторката, съчетават в себе си обучението в традиционни и нови форми в изкуството. По този начин в тях се формира отношение и потребност от употреба на технологии, които изграждат и стимулират, в по-късен етап от творческото им развитие, разпознаваем изразен език.

Изложението на главата завършва на с адекватни изводи на стр. 114, които правят връзка с развитите методически постановки в следващата част от труда.

Безспорно най-интересна в труда е трета глава „РЕАЛИЗАЦИЯ НА ЕКСПЕРИМЕНТАЛНИЯ МОДЕЛ. АНАЛИЗ НА КАЧЕСТВЕНИ ДАННИ, ПОЛУЧЕНИ В ХОДА НА ИЗСЛЕДВАНЕТОТ“, която е смисловият фокус на педагогическия експеримент на Марина Стоянова. Тя много подробно описва параметрите му, като включва допълнителни дидактични материали. Докторантката акцентира върху характеристиките на обучителния модел, като формулира критически оценки на базата на заложените ресурси и методически очаквания. Те са представени и подробно описани от стр. 124 до 164.

Качество в изследователската разработка на Марина Стоянова е обобщението на различно проявените тенденции в хода на провеждане на работата със студентите и в устойчивите методически характеристики. На стр. 160, тя убедително привежда доказателства, които потвърждават заложените

очаквания към експеримента като ефективни резултати. Докторантката обобщава критериите, по които е протекъл ходът на експеримента и съответно формулира изводи. Те подкрепят дефинираната в увода хипотеза и същевременно създават възможност за развитие на предложената визуално-методическа система. Подточка 3.4.3 от главата фактически представлява заключението на труда. Докторантката, според заложените цели и задачи в увода, отделя в две групи вече реализираните резултати. От групата на теоретичните е съществен този, който се фокусира върху модела на методическата система за обучение в сферата на съвременното изкуство, с инструментариума на „виртуалната реалност и неформални образователни методи и практики“ (стр.214). В отделените като практико-приложни резултати, впечатление прави този, който е с акцент върху разработването, чрез платформи и инструменти за виртуална реалност, на допълнителни дидактични материали и репродукции с визуално учебно съдържание. Както и този, в който фокусът е върху разработения и приложен конкретен диагностичен инструментариум, нужен за целите на изследването по формата на анкети и наблюдение.

Добро впечатление правят следните приноси на труда изведени в края в на автореферата:

- Структуриран е и е апробиран експериментален модул на оригинална методическа уъркшоп система, занимаваща се с въпроса за приложение на инструменти за виртуална реалност в обучението по съвременно изкуство, която би могла да бъде интегрирана в практиката, и която предлага съвременно теоретично и практическо реализиране на актуален образователен модел;

- Разработен е и е апробиран диагностичен инструментариум за оценяване, като е формирана оригинална система от критерии и показатели за проучване и установяване нивото на теоретични знания, практически умения и нагласи на участниците;

Към дисертационния труд на Марина Стоянова могат да се отправят някои бележки, които са основно във формален аспект. Като структура на тялото на дисертацията, по-добре би било обединение на множеството подточки. Необходимо е да се отдели заключението като отделна част от труда, тъй като

сега то е част от трета глава (подточка 3.4.3). На места в текста се срещат някои технически пропуски – в транскрипция на имена, в цитиране на имена, в печата. Тези бележки не омаловажават качествата на текста на докторантката, а са насочени към бъдещото развитие на труда.

Авторефератът представя принципно всички по-важни части на дисертационния труд. Чрез направените научни публикации и доклади (2017г. „Употребата на достъпни медии и технологии при обучението по съвременни визуални изкуства, разгледани в практиката на платформата „Паралелни стъпки, паралелни пространства“ на Център АЛОС“; 2017г. „Електронно списание за наука, култура и образование“ към ФНПП , бр.8, 2017; ISSN 2367-6396; 2017г., доклад от международна конференция: „Младите артисти като медиатори“, сборник към V Национална научна конференция с международно участие „Balkan Art Forum 2017“ ART AND CULTURE TODAY, организирана от Факултет по изкуствата към Университета в Ниш, Сърбия, 2017г.; Доклади от семинари: „Водещи световни форуми за съвременно изкуство“, Семинар за преподаватели по История на изкуството към образователната платформа за съвременно изкуство „Паралелни стъпки, паралелни пространства“ на Център АЛОС, гр.Трявна) резултатите от дисертационния труд имат необходимата популяризация в средата на специалистите в областта.

Марина Стоянова има редица участия едновременно като автор и участник в концептуални изложби и презентации. Такива са: 2019г. - „Различно“ съвместна изложба на преподаватели, студенти и докторанти от СУ „Св. Климент Охридски“, Галерия „Триъгълна кула“, София; 2018г. - „Основи на мира“ интерактивната инсталация, част от постоянната експозиция на Военноисторически музей – София, разработена по програма „Образование чрез изкуство“ на Център АЛОС; 2017г. - Координатор към обучение за „Функциониране на художествен контекст“ на Център АЛОС по проект „Студентски практики“ на Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ на МОН; обща изложба „Рестартирай – пресъздай“ - изложба на преподаватели, студенти и докторанти от СУ и ВТУ в Градска изложбена зала ВАРОША, гр.Ловеч; Пърформанс проект „Третата особеност“ -

проект на студенти и докторанти от СУ и „Изкуство в действие“, Малък сезон Сфумато (автор: Ю. Лазаркова, мултимедия: М. Стоянова ) „Светлина, намеса, присвояване“ съвместен изложбен проект на СУ, НБУ и Сдружение „Изкуство в действие“ с куратори: проф. д-р Орлин Дворянов (СУ) и проф. д-р Борис Сергинов (НБУ); „Стихии - съзидание и разрушение“ изложба на студенти и докторанти от специалност „Изобразително изкуство“ към СУ „Св. Климент Охридски“ по проект на Сдружение „Изкуство в действие“; През 2016г. - Европейска нощ на музеите, София, участие в ателие „Рисуване със светлина“, фотоизложба и уъркшоп „Рисуване със светлина“, София, Галерия/студио Underground, групов изложба – реализация от проект „Darklight project“, гражданското съзнание по отношение на проблемите, свързани с климатичните промени - Фондация Екообщност.

Докторантката е автор на дизайна на логото, на информационни материали, както и на илюстрации по темата; 2015г. - изложба „25 авторски арт алтернативи“ - сдружение „Изкуство в действие“, участие в юбилейната изложба Z ФЕСТ - фестивал за съвременни изкуства и технологии (организатор: Център АЛОС) дизайн на визуална идентичност и рекламни видео материали; участие в уъркшоп за колаборации между дрон оператори и визуални артисти “Sofia Roofs”; изложба в Трамвайно депо „Клокотница“; През 2013г. - „То все пак се върти“, гр. София, уъркшоп с ученици от Национална художествена гимназия за приложни изкуства „Св. Лука“, Светлинно-кинетично изкуство и арт - инсталации, лектор на едноименен модул (Светлинно-кинетично изкуство), както и е асистент по реализацията; „Всичко тече“, гр. София, уъркшоп с ученици от Национална художествена гимназия за приложни изкуства „Св. Лука“ на тема: Лендарт и Стрийтарт, отново е асистент по теория и реализация; „Рестарт“, гр. Габрово, уъркшоп с ученици от Национална художествена гимназия за приложни изкуства „Тревненска школа“ на тема: Арт-интервенции в публична среда, докторантката е асистент по реализацията на проекта; 2013г. - Фестивал „Изкуство в действие“, гр. Майсен, Германия, участие в уъркшопи за кинетични скулптури, редизайн на велосипеди; художествени намеси за овладяване на среда; 2012г. - Фестивал на „Уличните Изкуства“, Велико

Търново, представяне на авторски видео проекти; 2011г. - Фестивал „Включи града“, гр. Бургас, тя е част от лидерски екип на уъркшоп „Видеоарт“; Land Workshop Saxony, Dresden, участие в ателиета: лендарт и бодиарт.

Тази художествено-творческа дейност е важна и има отношение към педагогическия експеримент на докторантката като визуални и теоретични натрупвания, а също така създава условия за апробиране и доказване на изградената методика в периода на провеждане на изследването. Марина Стоянова е и дизайнер на помагала към Регионален исторически музей – Кюстендил, към образователната програма „Децата и музея II. История и традиции от детските ръце“ към инициативата „Музейна работилница за деца на Регионален исторически музей – Кюстендил“ през 2019г.; През 2015г. СЕКТОР АРТ - Национално изложение на художествените училища, (организатор: Център АЛОС), дизайнер на визуална идентичност и рекламни видео материали.

В заключение, на базата на качествата на текста „Медии и платформи за виртуална и добавена реалност в обучението по изобразително изкуство“, както и оценката ми относно реализираните цели и задачи на изследването, автореферата и научните публикации на докторантката, имам основание да смятам, че трудът притежава необходимите качества на дисертационен и да предлага на уважаемите членове на научното жури да присъдят образователната и научна степен „доктор“ на Марина Маргаритова Стоянова.

Рецензент:

Проф. д-р Бисера Вълева

28. 02.2021

София